

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

OCHRANA SVĚDKA

Vypracoval:	<i>Richard Fučík</i>
Vedoucí bakalářské práce:	<i>Doc. JUDr. Jan Hejda Ph.D.</i>
Studijní program:	<i>Sociální pedagogika, specializace bezpečnostně právní</i>
Datum odevzdání:	<i>30.4. 2008</i>

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

NÁZEV PRÁCE: Ochrana svědka

ZADÁNÍ PRÁCE: V posledních letech dochází v České republice k nárůstu kriminality a prorůstání organizovaného zločinu do státní správy. Snad každý den proběhne v médiích informace o provázanosti organizovaného zločinu s vysoce postaveným představitelem naší politické scény. Nepočítaně je případů „zmizení“ tzv. „korunních svědků“, kteří by jistě dokázali dostat „za mříže“ nejednoho vlivného politika. Cílem práce je shrnout a posoudit všechny možnosti současné právní úpravy ochrany utajených svědků, kteří by se v budoucnu při vyšetřování závažných trestních věcí nemuseli obávat o svůj život, nebo o život svých nejbližších.

JMÉNO STUDENTA: Richard Fučík

ROČNÍK: 3.

OBOR: Sociální pedagogika

SPECIALIZACE: Bezpečnostně právní

VEDOUCÍ PRÁCE: Doc. JUDr. Jan Hejda Ph.D.

KATEDRA: Společenských věd FM VŠE

TERMÍN ZADÁNÍ: 23.3. 2007

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma

Ochrana svědka

jsem vypracoval samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v

příloženém seznamu literatury.

Současně prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 2008

podpis studenta

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval

Doc. JUDr. Janu Hejdovi Ph.D.

za vedení a konzultační pomoc při zpracování mé práce

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá problematikou ochrany utajovaných svědků v České republice po roce 2001, kdy vešel v platnost nový zákon na ochranu svědka č.137/01 Sb. v souvislosti s trestním řízením. Shrnuje všechny dostupné právní možnosti ochrany svědka, který se rozhodl svědčit přesto, že tím může ohrozit svoje zdraví nebo život a zdraví svých nejbližších. Práce je členěna do třech kapitol, doplněna seznamem použité literatury a fotodokumentací z místnosti pro utajeného svědka z budovy Krajského soudu v Českých Budějovicích.

OBSAH

Úvod	7
1/ Psychologie svědectví.....	9
1.1. Vnímání skutečnosti.....	12
1.2. Zapamatování si skutečnosti a její uchování v paměti.....	14
1.3. Reprodukce skutečnosti.....	15
2 / Právní aspekty svědectví.....	15
2.1. Svědek a jeho postavení v trestním řízení.....	16
2.2. Povinnosti svědka.....	19
2.3. Práva svědka.....	20
3/ Svědek jako osoba pod ochranou.....	23
3.1. Utajený svědek.....	24
3.1.1. Rozbor citované části § 55, odst. 2 tr.ř.	24
3.1.2. Výklad Nejvyššího státního zastupitelství.....	26
3.1.3. Policista jako utajený svědek.....	30
3.1.4. Příklad rozhodnutí ústavního soudu.....	31
3.1.4.1.Hodnocení jednání policistů.....	37
3.1.4.2.Užití policistů jako utajených svědků.....	38
3.2. Svědek pod zvláštní ochranou.....	42
3.2.1. Oprávnění policie a vězeňské služby.....	47
3.2.2. Mezinárodní spolupráce.....	59
3.3. Zvláštní ochrana svědka a dopady na jeho psychiku.....	51

ZÁVĚR.....	53
LITERATURA A PRAMENY.....	57
PŘÍLOHY.....	58

Úvod

Svědecká výpověď o trestném činu patří k nejdůležitějším důkazům při objasňování trestného činu. Může rozhodujícím způsobem přispět k jeho vyřešení. Vyjádření svědka je však založeno na subjektivním vnímání pozorované skutečnosti a proto se s ním v přípravném řízení musí velmi opatrně pracovat. Svědectví může být pravdivé, nebo až nepravdivé, spolehlivé, nebo až nespolehlivé. Úkolem orgánů činných v trestním řízení je tento problém vyřešit a předložit jako důkaz svědectví hodnověrné, nezpochybnitelné.

Kromě toho se musí orgán činný v trestním řízení vyrovnat se zajištěním rovných práv pro obviněného a svědka. Obviněnému musí zajistit všechna práva spojená s jeho obhajobou a svědkovi zase veškerá práva spojená s jeho ochranou. Zajistit vyváženost těchto práv je základní problém spojený s využíváním svědecké výpovědi chráněného svědka.

Práce se bude zabývat především ochranou svědků, právní možností ochrany bezpečnosti občanů v souvislosti s podáváním svědectví, změnou identity svědka ale i celé jeho rodiny, legislativní úpravou ochrany svědků v rámci ČR i v zahraničí. Dále se bude zabývat možnými negativními dopady na psychiku těchto lidí, kteří museli změnit životní styl, místo pobytu, vlastní identitu a jsou nuceni žít pod neustálým strachem o svůj život.

Na závěr práce se pokusím pojmenovat příčiny, které ohrožují účinnost přijímaných opatření na ochranu svědka. Mojí snahou bude určit možné cesty, které mohou vést ke zlepšení celkové situace v této oblasti.

Cílem této práce je :

1. Rozebrat a vysvětlit souvislosti v obsahu vlastního pojmu svědectví. Poukázat na psychologické aspekty svědecké výpovědi a možné problémy z toho pramenící.
2. Rozebrat a přiblížit práci orgánů činných v trestním řízení spojenou s objektivizací svědecké výpovědi a její zpracování do použitelné podoby jako důkazu, který obstojí před soudem.
3. Poukázat na tenkou hranici mezi praktickým zajišťováním lidských práv obžalovaného a svědka při prokazování trestného činu v přípravném řízení a v řízení před soudem.
4. Vysvětlit problematiku ochrany svědka a přiblížit možnosti zabezpečení svědka před možnými následky, které vyplývají ze svědecké výpovědi.
5. V neposlední řadě se pak pokusit rozebrat příčiny ohrožující účinnost přijatých legislativních opatření k ochraně svědka a specifikovat možné kroky ke zvýšení účinnosti přijatých opatření.

1/ Psychologie svědectví

„Pojem psychologické výpovědi se ve forenzní psychologii používá ve dvojnásobném významu, v širším a užším slova smyslu.

V užším slova smyslu jde o vlastní název, neboli pojmenování jedné z vývojových fází forenzní psychologie. Její těžiště spočívalo v jednoduchých laboratorních experimentech. Tyto psychologické experimenty simulovaly pochody utváření svědeckých výpovědí. Zkoumalo se vnímání, zapamatování a reprodukování experimentálně kontrolovaných informací. Získané poznatky ovšem vypovídaly povětšinou o značné nespolehlivosti a nepřesnosti ve výkonech pokusných osob. Neuspokojivé výsledky psychologických experimentů přivedly dokonce některé teoretiky i praktiky v oblasti práva k odmítání výpovědi jako důkazního prostředku. Tento extrémní názor sehrál pozitivní roli v tom, že stimuloval diskusi o dosavadním experimentování a pomohl odhalit nedostatky psychologických pokusů.

Z uvedených nedostatků se poučila navazující etapa „psychologie svědka“ a přechází se od odmítání výpovědi jako zásadně nespolehlivé k vyvození a posuzování všech faktorů, které její kvalitu ovlivní.“¹⁾

Z této citace vyplývá, že nelze brát v úvahu pouze rozumové schopnosti, ale posuzovat celkovou osobnost vypovídajícího jedince, dále pak na možnost ovlivnění svědka vnějším prostředím, např. rodinou, pracovním kolektivem a přáteli a v neposlední řadě zkoumat i věrohodnost vlastní výpovědi.

„Vedle zmíněného užšího významu se pojem psychologické výpovědi používá v širším slova smyslu. V tomto případě znamená obecné označení pro psychologický

¹⁾ Čírtková L.: Forenzní psychologie, Nakladatelství A. Čeněk, s.r.o, Plzeň 2004 s. 335

výklad utváření výpovědi. V širším slova smyslu se pojem psychologie výpovědi uplatňuje jako popisný název jedné z nejrozsáhlejších tematických oblastí forenzní psychologie . Psychologie výpovědi v tomto smyslu zkoumá výpověď jako produkt určitých duševních pochodů člověka. Získává poznatky o veškerém psychickém dění, které předchází a doprovází sdělování vyslychaného v průběhu výslechu. Objasňuje tedy veškeré psychické jevy (procesy, stavy i vlastnosti), na kterých je výpověď z psychologického hlediska založena. Přitom nahlíží na výpověď jako na projev a produkt celistvé osobnosti člověka. Na základě poznatků psychologie výpovědi je možné vytvořit si představu o tom, jaké psychologické skutečnosti se uplatňují, když vyslychaný svědek v průběhu výslechu sděluje informace důležité pro objasnění případu.“²⁾

Svědek je osoba, která byla přítomna na místě trestného činu a tudíž tento čin vnímala svými smysly. Každý člověk je specifické individuum s individuálními schopnostmi a tudíž i jeho pohled na situaci, vnímání této situace je zatíženo řadou jeho schopností, ale i objektivními skutečnostmi. Každá výpověď je tudíž převážně subjektivní a úkolem orgánů činných v trestním řízení je tento fakt vyhodnotit a učinit závěr k věrohodnosti svědecké výpovědi.

Informační obsah svědecké výpovědi může být tudíž zkreslen. Svědek může být ovlivněn obviněným, protože v minulosti mezi nimi byly buď přátelské, nebo naopak nepřátelské vztahy, může být ovlivněn výší škody způsobené trestným činem či krutostí trestného činu. Svou roli může sehrát také zejména strach, obava ze msty za svědeckou výpověď.

²⁾ ČÍRTKOVÁ, L. : Forenzní psychologie, Nakladatelství A. Čeněk, s.r.o, Plzeň 2004, s. 336

Svědék může mít negativní vztah k orgánům činných v trestním řízení v důsledku předchozích špatných osobních zkušeností, nebo může mít strach z možného vlastního stíhání na základě vlastního svědectví. Nebo naopak může svědek vypovídat na základě pozitivního vztahu k orgánům činných v trestním řízení, například v záchvatu horlivosti co nejvíce přispět k objasnění případu. Svědek může být ovlivněn ještě řadou dalších okolností. Může být ovlivněn například jinými svědectvími či jinými důkazy. Vlastní svědectví je pak určováno celkovou kulturní a vzdělanostní úrovní svědka, jeho specifickými psychickými a fyziologickými vlastnostmi jako je např. nemoc. Kvalitu svědectví ovlivňuje také situace na místě v době činu a to zejména zda svědek mohl situaci objektivně vnímat. Jde o posouzení denní doby, osvětlení místa činu, posouzení vzdáleností vnímané události, stanoviště svědka a jeho možnosti výhledu.

Zvláštní pečlivost vyžaduje hodnocení svědecké výpovědi osob obviněnému blízkých, pokud nevyužily svého práva nevypovídat a dále pak výpovědi poškozeného. Jejich svědectví může být podjaté, protože jsou do značné míry na výsledku trestního řízení zainteresované a to může negativně ovlivnit důkazní hodnotu svědectví. Příbuzenský poměr svědka k obviněnému je jen jednou z okolností, ke které je nutné přihlídnout při posuzování věrohodnosti jeho výpovědi. Je nezbytné uvážit všechny ostatní okolnosti a pak v souhrnu učinit závěr o věrohodnosti tohoto svědka.

Zvláštní přístup je nutný při posuzování výpovědi svědků mladších patnácti let, svědků, kteří byly v době spáchání trestného činu pod vlivem návykové látky nebo alkoholu, či v průběhu vyšetřování několikrátě měnili svoji výpověď.

Pro závěr o hodnocení výpovědi svědka nestačí to, že svědek setrvává na své výpovědi a že obsah své výpovědi potvrdil i při konfrontaci s obviněnými a znovu při opětovném poučení o povinnostech svědka mluvit pravdu a o následcích křivé výpovědi. Hodnocení důkazů musí soud provádět tak, že je posuzuje jednotlivě, ale i v jejich souhrnu, že zkoumá zda je výpověď logická, zda se v důležitých okolnostech neodchyluje od předchozích výpovědí a musí i zkoumat, dotazem ověřovat, proč k těmto odchýlkám dochází. Při hodnocení důkazů pak z tohoto vychází. Aby mohl spolehlivě důkaz posoudit, musí vzít do úvahy i důkazy ostatní, posoudit případné rozpory mezi nimi, přezkoumat proč k nim došlo a tak získat bezpečný základ pro skutková zjištění a pro závěr o vině obviněného.

1.1 Vnímání skutečnosti

„Vnímání, jako pojem, je smysly zprostředkované vytvoření obrazu vnějšího světa, jeho objektů, jejich vlastností a vztahů mezi těmito objekty. To na jedné straně. Na druhé straně vede vnímání k vytvoření dojmů, týkajících se vlastního těla, některých procesů, které se v něm odehrávají, polohy těla apod.

Produktem vnímání jsou vjemy, například věci, které leží před námi, osoby se kterými jsme se potkali, ale třeba také bolesti hlavy, bolesti páteře či ruky. Smyslové orgány, receptory ve vnitřních orgánech a na povrchu těla dodávají do mozku informace, smyslová data, z nichž se syntézou v mozku vytvářejí celky, které si pak uvědomujeme jako předměty a děje.“³⁾

V tomto smyslu se vnímání vnějšího světa vytváří od ranného dětství v jednotě s praktickou každodenní činností. Vjemy vnějšího světa vznikají

³⁾ VŠEOBECNÁ ENCYKLOPEDIE, nakladatelství euromedia group, k.s., Praha 2003, s.1232

z interakcí našich smyslových orgánů s fyzikálními a chemickými činiteli, které je stimulují. Smyslové orgány tvoří druhově specifickou výbavu a svět člověka je specificky lidským světem. Lidská výbava spočívá v tom, že například vnímáme jen omezenou frekvenci zvuku, ale na druhé straně jsme vybaveni nejdokonalejší formou organizace hmoty- lidským mozkem. Vjemy jsou pak určitou konstrukcí reality, která umožňuje přežívání v daném životním prostředí.

Správné vnímání skutečnosti je závislé jak na subjektivních možnostech svědka, tak i na objektivní situaci. Fyzické možnosti vnímání ovlivňuje špatný zrak nebo sluch svědka, jeho fyzická únava, soustředění svědka na jinou událost, jeho špatný psychický stav, případně požití léků, alkoholu či jiných návykových či psychotropních látek. Z objektivních faktorů se může uplatnit snížená viditelnost, značná vzdálenost od vnímaných skutečností, povaha vnímaných událostí př. jiné vlivy. Lépe upoutávají pozornost události výjimečné, mimořádné, jako je např. surové provedení činu, než běžné události pravidelně a běžně se vyskytující. Svědek zpravidla lépe vnímá ty skutečnosti, které ho více zajímají. Nesprávné vnímání bývá často vyvolané nenadálostí činu, pocitem strachu nebo rozrušením. Tyto momenty jsou významné především

u osob trestným činem poškozených. Také je zřejmé, že krátkodobá událost je vnímána hůře než událost trvající delší dobu.

1.2 Zapamatování si skutečnosti a její uchování v paměti

„ Paměť je způsobilost uchovávat a používat zkušenost a současně je to proces vštěpování, uchovávání a vybavování zkušeností. Rozlišujeme paměť v širším

a užším smyslu. V širším slova smyslu je to uchovaná zkušenost, která formuje způsoby chování a postoje člověka. Jedná se o nevědomou paměť. V užším slova smyslu jde o způsobilost vědomě si vybavovat zkušenosti, vzpomínky, poznatky apod. Dále rozlišujeme ještě paměť krátkodobá-pracovní, která slouží k zapamatování si například telefonního čísla před jeho vytočením a paměť dlouhodobou, která slouží k uchováování

a vybavování si důležitých zkušeností, návyků pro výkon nějaké činnosti, povolání apod.⁴⁾

Pro efektivní a trvalé zapamatování, které umožňuje spolehlivou reprodukci zapamatovaného vjemu, je nutné splnění několika podmínek. Lépe se zapamatovává to co má pro člověka význam, co se systematicky, záměrně a promyšleně učí a spojuje s praxí.

Svědék zpravidla není schopen si vnímané skutečnosti uchovat v paměti dostatečně přesně. Po určité době zpravidla zapomíná ty okolnosti, které ho ničím nezaujaly. Na základě pozdějších dojmů pramenících z odposlechu a vyprávění jiných lidí o téže události, nebo na základě reakce jiných lidí, kterým o události sám vyprávěl, svědek může, aniž si to sám uvědomuje,

k vnímané události připojovat okolnosti, které viděl v podobných situacích, případně pak doplňuje ty okolnosti, které již zapomněl, vlastními úvahami a úsudky. To platí zejména u lidí s vyvinutou fantazií a u dětí.

Vlastnosti paměti, které mají bezprostřední vliv na schopnost všítipit si okolnosti vnímané události, jsou u lidí různé. Někteří jedinci mají zvýšenou

⁴⁾ VŠEOBECNÁ ENCYKLOPEDIE, nakladatelství euromedia group, k.s, Praha 2003 s.794.

schopnost vizuální-fotografické paměti, jiní mají zvýšenou schopnost k zapamatování si čísel, další uchovávají ve větší míře např. sluchové vjemy. V každém případě negativní vliv na zapamatování má zejména délka doby, která uplynula od vnímané události do výpovědi o ní, a dále pak případné choroby spojené s oslabením nebo ztrátou paměti.

1.3 Reprodukce skutečnosti

Přípustná reprodukce vnímané skutečnosti při výslechu je pouze ta, která byla sdělena svědkem mluvenou formou. Svědek při výslechu vypoví svými slovy co ohledně předmětné události vnímal, co si o ní zapamatoval, obsah svých poznatků, orgánu činném v trestním řízení. Správnost reprodukce může být negativně ovlivněna nezpůsobilostí svědka se vyjadřovat, používáním slov v jiném významu, rozčilením při výslechu, rozrušením způsobeným opětovným připomenutím si událostí, prostředím ve kterém je výslech prováděn, nevhodným přístupem vyslychajícího př. pod dojmem jiných vlivů.

Z povahy důkazu svědeckou výpovědí vyplývá, že tímto důkazem nemůže být projev osoby, která sice důležité skutečnosti pro řízení vnímala a zapamatovala si je, ale není schopna se vyjadřovat. Jako svědek však na druhou stranu může být vyslechnuta osoba němá nebo hluchoněmá, která je schopna se vyjadřovat ve znakové řeči. V tomto případě se přizve tlumočnick do znakové řeči.

Vyskytnou-li se pochybnosti o normálním průběhu uvedených tří fází procesu tvoření svědecké výpovědi, je třeba věnovat zvýšenou pozornost

prověřce takové odpovědi a vzhledem k jejímu významu nechat případně vyšetřit duševní stav svědka.

2/ Právní aspekty svědectví

Je zřejmé, že z povahy svědectví coby vyjádření osoby k průběhu vnímané události, vyplývá i individuální přístup, ochota či odvaha svědčit. Svědectví samo o sobě je životní komplikace, které by se řada lidí nejrady vyhnula. Každý si uvědomuje dopad svědectví i jistou možnost ohrožení vlastní osoby. Statečných lidí, kteří půjdou dobrovolně s „kůží na trh“, nechodí po světě příliš. Proto stát uzákonil povinnost svědka vypovídat k vnímané události na předvolání orgánů činných v trestním řízení .

2.1 Svědek a jeho postavení v trestním řízení

K usvědčení obviněného při trestním řízení mnohdy chybí objektivní důkazy jako jsou např. otisky, DNA, zbraň, nábojnice a pod.. Výpověď svědka je proto jedním ze základních a nejčastějších důkazních prostředků používaných v trestním řízení a to zejména pro objasnění vztahu obviněného k jiným osobám, jak se choval v jisté situaci apod. Na druhou stranu má také obviněný základní právo vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky ve svůj prospěch. Zákon pojem svědka nedefinuje. Stanovuje pouze jeho povinnosti, práva a postup při provádění důkazů výpovědí svědka.

„ Svědkem je fyzická osoba, odlišná od obviněného, předvolaná orgánem činným v trestním řízení, aby uvedla všechny jí známé skutečnosti, které vnímala svými smysly

a které jsou důležité pro rozhodnutí v trestní věci.“⁵⁾

Svědkiem se stane také osoba, která se bez předvolání sama dostavila k orgánu činném v trestním řízení, aby k případu svědčila. Od tohoto okamžiku se i tento dobrovolný svědek stává svědkem podle trestního řádu. Svědek nemůže být z povahy svědeckví zastupován jinou osobou.

Z toho vyplývá, že svědeckví musí být spojeno s uvedením totožnosti svědka do protokolu o výslechu svědka. Svědek nemůže být slučován s funkcí jiné osoby ve stejném trestním řízení. Svědkem se zejména nemůže stát obviněný, a to ani proti spoluobviněným. Je to možné jedině tehdy pokud bylo jeho stíhání pravomocně zastaveno, vyloučeno případně ze společného řízení, nebo bylo jeho stíhání pravomocně rozhodnuto. V trestním stíhání má funkce svědka dominantní přednost před jinými funkcemi v téže trestní věci.

Pokud osoba, která má zvláštní odborné znalosti, např. případný znalec v oboru, vnímala jako očitý svědek, na základě těchto znalostí, předmětné skutečnosti, musí být vyslechnuta jako svědek. V případě nemůže být vyslechnuta jako znalec. Jako svědci jsou vyloučeni osoby v postavení orgánů činném v trestním řízení, státní zástupci, přísedící nebo soudce, tedy osoby v téže věci podjaté. I v těchto případech má přednost funkce svědka. Kromě spoluobviněného, trestní řád neomezuje žádným způsobem okruh případných svědků a nestanovuje podmínky svědecké výpovědi. Svědky tedy mohou být také mladiství i nezletilí (pod 15 let), osoby s duševními či fyzickými vadami, cizinci. Svědkem může být i poškozený. Vůči osobám mladším 15-ti let nelze uplatňovat některé sankce jako je pořádková pokuta, trestní odpovědnost za

⁵⁾ JELÍNEK, J. a kolektiv, Trestní zákon a trestní řád, nakladatelství linde, Praha, a.s., 2006, s. 495

křivé svědectví a při výslechu se v určitých případech uplatňují, dříve zmíněná zvláštní pravidla.

Svědék má své procesní postavení z důvodů, aby vypovídal o tom co vnímal vlastními smysly. Proto musí orgán činný v trestním řízení již před výslechem osoby prověřit, zda tyto schopnosti případný svědek má a zda je schopen vnímané skutečnosti reprodukovat. Pokud sám není schopen vhodně položenými otázkami tuto skutečnost prověřit, nechá v odůvodněných případech, vyšetřit znalecky duševní stav případného svědka. Pokud bude znaleckým posudkem potvrzena duševní nezpůsobilost případného svědka bude od případného výslechu svědka upuštěno. Za pomoci překladatele do znakové řeči je však možný výslech svědků hluchých a hluchoněmých.

2.2 Povinnosti svědka

„Svědék má za povinnost na předvolání se osobně dostavit k orgánu činném v trestní řízení. Povinnost je vynucována uložením pořádkové pokuty. Povinnost dostavit se mají bez výjimky všechny osoby, kromě osob požívajících výsad a imunit podle zákona, nebo mezinárodního práva. Jedná se zpravidla o cizí státní příslušníky s diplomatickým pasem. Pochybnosti při posuzování tohoto práva pak rozhoduje Nejvyšší soud, či státní zástupce na návrh dotčené osoby.

..... uvést pravdivě vše, co je mu známo o všech skutečnostech důležitých pro trestní řízení. Přitom nezáleží na tom zda skutečnosti byly osobně odpozorovány, či je svědek slyšel z jiných pramenů. Případné prameny musí svědek uvést. Nepřípustné jsou jeho úsudky, hodnocení skutečnosti a dohady.

..... svědka je možné, po ověření vhodně položenými otázkami, nechat podrobit vyšetření duševního stavu. Pokud vyšetřovatel zjistí závažné pochybnosti o duševním zdraví případného svědka, který má podat zvláště závažné svědectví a nabyt přesvědčení, že svědek není schopen správně vnímat či vypovídat, nechá znalecky vyšetřit jeho duševní stav.

.svědek se podrobí prohlídce těla, či k tomu může být přinucen, pokud je nezbytné zajistit stopy či následky trestného činu. Provádí ji lékař či osoba stejného pohlaví. Tuto prohlídku lze provést i násilím pokud nebude narušena osobní integrita dotčené osoby (jedná se převážně o odběr krve, DNA) a to vždy se souhlasem státního zástupce.

.... strpět odběr krve nebo jiný podobný úkon, pokud nejsou spojeny s ohrožením jeho zdraví. Lékař, nebo odborný pracovník, provede násilný odběr krve či podobný úkon, pokud je to k průkaznému řízení potřebné a pokud tento zásah neohrozí zdraví či život osoby. Odběr biologického materiálu, kterým není porušována tělesná integrita osoby, může provést i orgán činný v trestním řízení a to se souhlasem lékaře, nebo zdravotního pracovníka.

..... podrobit se provedení úkonů potřebných ke zjištění totožnosti jako osoby, která se zdržovala na místě činu.

. ... napsat potřebný počet slov, pokud je to nutné, pro grafologické zkoumání.

.....popsat osobu nebo věc v rámci prováděné rekognice místa činu. Má-li se svědkovou výpovědí zjistit totožnost nějaké osoby či věci, vyzve se svědek aby ji popsal. Teprve pak mu může být osoba či věc ukázána a to zpravidla mezi několika osobami, nebo věcmi stejného ohledu.

.....podrobit se účasti na konfrontaci a na jiných úkonech trestního řízení jako je např. rekonstrukce, vyšetřovací pokus, prověrce výpovědi na místě, na ohledání místa činu apod.“⁶⁾

Výjimky ze zákonné povinnosti svědčit :

Trestní řád stanovuje obecnou svědeckou povinnost jejímž obsahem je dostavit se na požádání k orgánu činném v trestním řízení a vypovídat jako svědek o tom co vnímal o trestném činu, vypovídat o pachateli a o všech okolnostech, které jsou důležité pro trestní řízení. Z této povinnosti jsou však stanoveny výjimky. Z povinnosti dostavit se osobně v každém případě na předvolání, jsou vyjmuty pouze osoby jež požívají výsad a imunit podle zákona a mezinárodního práva. Ostatní osoby jsou povinny dostavit se na předvolání k orgánu činném v trestním řízení a teprve tyto orgány posoudí případné vyloučení z povinnosti svědčit. Výjimky jsou zdůvodněny veřejným zájmem, zejména zájmem na utajení některých skutečností, nebo zájmem soukromým.

2.3. Práva svědka

Právo odepřít výpověď jako svědek má poměrně velký okruh dalších lidí a je určeno zejména osobními vazbami svědka k obviněnému. Jde tedy o osoby z různých příčin blízké. Je tak využíván článek „Listiny základních práv a svobod“, podle kterého má každý právo odepřít výpověď, pokud tím způsobí nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.

Týká se okruhu těchto osob:

⁶⁾ ŠÁMAL, P. a kol., Trestní řád, I. díl, C.H. Beck, 4. vydání, Praha 2002, s. 631- 636

„Příbuzní v pokolení přímém, osvojence, osvojitele, sourozence a manžela u nichž již objektivní existence vzájemného vztahu mezi nimi odůvodňuje takovéto posouzení např.vztah rodičů a dětí, manželský vztah a není důležité zda je tento vztah doprovázen i vztahem citovým.“⁷⁾

„Osoby v poměru rodinném či podobném a to za předpokladu, že újmu, kterou by utrpěla jedna osoba by druhá z nich pociťovala jako újmu vlastní.“⁸⁾

Je zřejmé, že v tomto případě jsou důležité citové vazby, které nemusí být založeny na rodinných vztazích. Může jít o vděčnost, přátelství či jinou formu přízně (např.záchrana života), která by silně výpověď ovlivňovala.

„Příbuzní v přímém pokolení jsou osoby, které pocházejí jedna od druhé. Takový vztah je mezi rodiči a dětmi, ale i mezi dalšími osobami na různých stupních pokolení (dědové-vnuci, pradědové- pravnuci apod.)“⁹⁾

„Osvojence, tedy osoby, která byla osvojena jinou osobou podle zákona o rodině. Může se jednat jen o osobu nezletilou a to jen tehdy pokud to bude v její prospěch. Mezi těmito osobami potom vzniká právní vztah jako mezi rodiči a dětmi, včetně příbuzenských vztahů.

..... osvojitele, tedy osoby, který si jinou osobu osvojil podle zákona o rodině. Tato osoba má potom rodičovskou odpovědnost a o osvojení rozhoduje pouze soud.

⁷⁾ ŠÁMAL, P. a kol., Trestní řád-komentář, 4. vydání, C.H. Beck, Praha 2002, s. 662

⁸⁾ ŠÁMAL, P. a kol., Trestní řád-komentář, 4. vydání, C.H. Beck, Praha 2002, s. 663

⁹⁾ ŠÁMAL, P. a kol., Trestní řád-komentář, 4. vydání, C.H. Beck, Praha 2002, s. 664

..... sourozenců, tedy osob, které mají alespoň jednoho společného předka-
rodiče.

.....manželů, tedy osob, které podle zákona uzavřeli manželství a toto manželství
dosud trvá. Pokud bylo rozvedeno možnost odmítnutí vypovídat zaniká.

u jiných osob v poměru rodinném nebo obdobném musí být zkoumán především
konkrétní vztah mezi těmito osobami. Takový vztah může být mezi osobami
sešvagřenými, mezi bratřenci, mezi druhem a družkou, mezi bratřenci, strýcem,
synovcem či mezi osobami vychovanými ve společné domácnosti.¹⁰⁾

Odepření výpovědi je sice právo, ale nikoliv povinnost. Pokud svědek
svého práva nevyužije (doložitelně) a rozhodne se vypovídat, pak se na něho
pohlíží jako na svědka podle zákona. Svědek musí být o svém právu
nevypovídat vždy doložitelně poučen před každým výsledkem. Svobodná vůle
vypovídat musí být vždy zaprotokolována a jakékoliv porušení těchto zásad
zakládá povinnost vyloučit tuto výpověď z přípravného řízení.

O oprávněnosti odepření výpovědi rozhoduje orgán v trestním řízení. Ten
prověřuje svědkem uvedený obecný důvod a rozhoduje o tom, zda je odepření
výpovědi oprávněné. Pokud orgán činný v trestním řízení určí, že svědek je
povinen vypovídat, tak se od tohoto okamžiku stává svědkem, který je povinen
vypovídat a tato povinnost může být vynucována.

¹⁰⁾ ŠÁMAL, P. a kol., Trestní řád-komentář, 4. vydání, C.H. Beck, Praha 2002, s. 666

Svědék, který má právo nevypovídat, může kdykoliv v průběhu řízení změnit svoji vůli. Například pokud v přípravném řízení výpověď odepřel, může svědčit v hlavním líčení. Opačně to není možné.

Z výše uvedeného je zřejmé, že kromě osob blízkých, má normální svědek málo práv a mnoho povinností. Postavení svědka není proto záviděníhodná situace. Jeho pozici navíc komplikuje skutečnost, že obviněný, případně jeho zástupce, mají právo se hájit, vyjadřovat se k důkazům a tedy i k svědeckým výpovědím. Dělají vše pro to, aby svědka udělali nevěrohodným a jeho výpověď vyřadili z důkazního řízení. Znamená to také, že s tímto svědkem mohou být při jeho výslechu, klást případně, se souhlasem vyšetřovatele, doplňující otázky a svědka poznat.

Tato skutečnost zakládá možnost svědka ovlivňovat. A to nejenom při vlastním výslechu, ale prostřednictvím mnoha možností a příležitostí také i v normálním životě. Jinými slovy, při zachování práv a svobod pro obviněného, je vytvářen prostor pro ohrožování svědka.

Vyvážený přístup orgánů činných v trestním řízení k oběma stranám tohoto procesu je určován nejen zákony České republiky, ale také řadou mezinárodních smluv přijatých k lidským právům. Na kontrolou dodržování těchto práv dohlíží Mezinárodní soudní dvůr.

Mezinárodní soudní dvůr je soudní orgán Organizace spojených národů v Haagu. Byl zřízen v roce 1946 jako zástupce "Stálého dvora „ mezinárodní spravedlnosti bývalého Společenství národů. Mezinárodní soudní dvůr jedná dle svého statutu, jehož účastníkem jsou všechny členské státy Organizace spojených národů (OSN). Skládá se z 15-ti nezávislých soudců, kteří jsou voleni

Valným shromážděním OSN a Radou bezpečnosti OSN. Mezinárodní soudní dvůr rozhoduje pouze ve sporech, které mu státy předloží k rozhodnutí po vzájemné dohodě. V současné době význam Mezinárodního soudního dvora významně narůstá.

3/ Svědek jako osoba pod ochranou

Možnost svědka identifikovat vytváří zejména pro ekonomicky silný organizovaný zločin podmínky, které jsou výhodné pro obviněného. Svědek se zpravidla bojí vypovídat a nepřihlásí se dobrovolně ke svědectví, protože dokáže posoudit míru svého ohrožení. Stát musel proto postupně přistupovat k upravování tohoto nerovnovážného stavu a alespoň částečně poskytovat „výhody“ případným svědkům.

Tato opatření jsou komplexem zákonných norem, která mají ve svém důsledku zajistit ochranu svědka. Jsou však také zdrojem konfliktů mezi právy obviněného a svědka.

3.1. Utajený svědek

Původní znění § 55 odst.2 Trestního řádu, které pojednávalo o ochraně svědka bylo zrušeno Ústavním soudem 1.3. 1995, bylo doplněno zákonem č. 152/1995 Sb. a novelizováno zákonem č. 265/2001 Sb.

„ Hrozí-li svědku, nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zjevně újma na zdraví , nebo jiné vážné nebezpečí, jméno a příjmení svědka a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení. Svědek se poučí

*o právu podepsat protokol o výsledku smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Pominou-li důvody pro oddělené vedení osobních údajů svědka, připojí se tyto údaje k trestnímu spisu“.*¹¹⁾

3.1.1 Rozbor citované části § 55, odst. 2 tr. ř.

Znění tohoto odstavce uvedeného paragrafu Trestního řádu sice říká co v základních rysech dělat, aby byla ochrana svědka zajištěna, ale nic neříká

o tom jak a jakým způsobem pak postupovat při vyvažování práva svědka a obviněného. Pro toto posouzení a rozhodnutí jak v případě výsledku chráněného svědka postupovat nutno vycházet ze zásady proporcionality lidských práv obviněného a svědka.

Chráněného svědka jako důkaz připouští i Evropský soud pro lidská práva, ale zdůrazňuje, že pro správný chod justice je základním právem, nelze ho proto z důvodu jeho vhodnosti obětovat, právo obviněného na obhajobu.

Vyšetřovatel má proto za povinnost na jedné straně přijmout opatření, aby bylo znemožněno obhájci či obviněnému zjistit totožnost vyslýchaného svědka a na druhé straně má za povinnost vytvořit podmínky pro uplatnění práv obviněného. Volba nejvhodnějšího postupu záleží na vyšetřovateli a je nejvíce limitována jeho technickými možnostmi.

Pokud je vybaven mikrofonom s akustickou modulací hlasu, nebo má k dispozici modulační telefon, provádí se výslech tak, že je v jedné místnosti přítomen svědek s vyšetřovatelem a v místnosti jiné obhájce s obviněným.

¹¹⁾ JELÍNEK, J. a kol., Trestní zákon a trestní řád, Linde PRAHA, a.s. 2006 s. 408

Vyšetřovatel vede výslech svědka a obhájce s obviněným výslechu naslouchá

a po ukončení výslechu mohou, se svolením vyšetřovatele, klást doplňující otázky. Přítomnost obhájce není blíže vysvětlována. Může být tudíž přítomen u kteréhokoliv vyšetřovacího úkonu či při výslechu svědka. Obhájce nesmí zasahovat do výslechu svědka a smí klást otázky až po skončení výslechu.

Pokud vyšetřovatel tuto možnost nemá, musí svědka před přímou konfrontací s obhájcem či obviněným zajistit jiným způsobem. Výslech svědka provede v jiné místnosti přes závěs či otevřené dveře. Je také možné postupovat i tak, že podepsanou svědkovu výpověď předloží obhájci obžalovaného, který pak může písemně klást svědkovy otázky. Otázky

i odpovědi budou zaprotokolovány. Tato možnost výslechu svědka byla potvrzena několikerým přezkumem až k Nejvyššímu státnímu zastupitelství, například v případě trestní věci vedené pod sp.zn.1 KZv 20/99 u Krajského zastupitelství v Plzni.

3.1.2 Výklad Nejvyššího státního zastupitelství k tomuto případu

V tomto případě šlo o trestný čin nedovolené výroby a držení psychotropních látek a jedů. Svědek, jehož podoba měla být utajena, byl vyslechnut vyšetřovatelem Krajského úřadu vyšetřování Policie České republiky v Plzni, který učinil toto opatření, jež mělo zabránit obhájci zjistit skutečnou totožnost svědka :

Obhájce, který oznámil, že se chce zúčastnit vyšetřovacích úkonů, byl o konání výslechu svědka vyrozuměn, k výslechu se dostavil a vyšetřovatel jej seznámil se způsobem provedení výslechu:

Svědka bude vyslýchán vyšetřovatelem v kanceláři vyšetřovatele a obhájce se v tuto dobu bude zdržovat v jiné místnosti.

Poté co svědek vypoví, bude pořízený protokol o výpovědi svědka předložen obhájci a obhájce bude mít možnost svědkovi položit písemně otázky.

Otázky obhájce a odpovědi svědka budou zaprotokolovány a celý tento postup byl podchycen v protokole o výslechu svědka.

Obhájce reagoval vyjádřením, že tento postup považuje za nezákonný, neboť neumožňuje obhajobě řádně se účastnit vyšetřovacího úkonu. Následně pak obhájce požádal o přezkoumání postupu vyšetřovatele.

Státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Plzni přezkoumala postup vyšetřovatele při výslechu svědka a neshledala porušení žádných konkrétních zákonných ustanovení a výslech předmětného svědka posoudila jako vyšetřovací úkon procesně relevantní.

Obhájce poté požádal Vrchní státní zastupitelství Praze o přezkoumání postupu Krajského státního zastupitelství v Plzni. Vrchní státní zastupitelství v Praze podnět obhájce k výkonu dohledu odložilo jako nedůvodný.

Počátek tohoto příběhu, což nutno doplnit, začal tím, že usnesením Krajského soudu v Plzni bylo zrušeno usnesení Okresního soudu v Chebu, jímž byla mimo jiné i z důvodů, že v souvislosti se shora naznačeným postupem zkrácena práva obhajoby, věc vrácena státnímu zástupci k došetření. Krajský

soud v Plzni dospěl k závěru, že práva obhajoby v dané trestní věci nebyla porušena. Při řešení zmíněného případu je nutno vycházet z těchto ustanovení trestního řádu:

„ Obhájce je oprávněn, mimo jiné, se zúčastnit již přípravného řízení a od sdělení obvinění být přítomen při vyšetřovacích úkonech.“¹²⁾

„ Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí z porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení podoby svědka.“¹³⁾

„ Účastní-li se obhájce výslechu svědka, jehož totožnost má být z výše uvedených důvodů utajena, je vyšetřovatel povinen přijmout opatření, která znemožní obhájci zjistit skutečnou totožnost svědka.“¹⁴⁾

Žádné zákonné ustanovení tedy neupravuje konkrétní způsob výslechu utajovaného svědka a nevymezuje, a to ani příkladem, opatření, která by ke znemožnění zjistit totožnost svědka obhájcem mohla být vyšetřovatelem přijata. Také Instrukce pro vyšetřovatele a policejní orgány Policie České republiky k postupu v trestním řízení, které se týká výslechu svědka, jehož totožnost má být utajena konstatují, že:

“Výslech se proto zpravidla zorganizuje tak, že účastníci svědka nevidí, ale jen slyší a vyloučí se jejich přítomnost při poučení svědka“¹⁵⁾

¹²⁾ JELÍNEK, J. a kol., Trestní zákon a trestní řád, Linde PRAHA, a.s. 2006 s. 408

¹³⁾ Jelínek J. a kol., Trestní zákon a trestní řád, Linde PRAHA, a.s. 2006 s. 426

¹⁴⁾ Jelínek J. a kol., Trestní zákon a trestní řád, Linde PRAHA, a.s. 2006 s. 580

¹⁵⁾ NMV, č.82/1995 Sbírky

Ústavní soud České republiky ve svém nálezu ze dne 3.3. 1998 konstatuje, že v těchto případech dochází ke zřetelné kolizi mezi ústavně zaručeným právem na obhajobu a nezbytným požadavkem na ochranu života a zdraví osob, které jsou vyslýchány jako svědci. Při nedostatku výslovné zákonné úpravy je tedy třeba při volbě nezbytných opatření k utajení svědka na jedné straně minimalizovat omezení práv obhajoby a na straně druhé chránit ohroženého svědka, aby nebyla odhalena jeho identita.

Volba nejvhodnějšího opatření v konkrétním případě bude záviset především na technických možnostech vyšetřovatele.

Zvolí-li vyšetřovatel jiný způsob, ať již pro nemožnost úpravy hlasové modulace či z jiných důvodů, například postupuje-li způsobem zvoleným v přezkoumávaném případě, nelze takový postup považovat za nezákonný.

Bližší výklad pojmu „přítomnost obhájce při vyšetřovacím úkonu“ trestní řád neobsahuje, a to jak pokud jde o přítomnost u kteréhokoliv vyšetřovacího úkonu, tak o přítomnost při výslechu svědka. Lze však dovodit, že touto přítomností se rozumí osobní účast obhájce přímo při provádění vyšetřovacího úkonu, pokud trestní řád neupravuje omezení účasti obhájce u určitého úkonu. Takovým omezujícím ustanovením jsou ustanovení trestního řádu, která ukládají vyšetřovateli povinnost přijmout opatření znemožňující obhájci zjistit totožnost vyslýchávaného svědka.

Je nesporné, že jakákoliv opatření přijatá vyšetřovatelem v případě, kdy pracoviště příslušného úřadu vyšetřování nebude náležitě technicky vybaveno, může spočívat především v tom, že vyslýcháný svědek a obhájce nebudou

v průběhu výslechu v téže místnosti, resp.obhájci bude zamezeno, aby mohl svědka, případně na svědka, vidět.

Při zkoumání, zda opatření, kdy vyslýchaný svědek a obhájce jsou umístěni v rozdílných místnostech a navíc obhájce nemá možnost přímo sledovat výpověď svědka, nýbrž s jeho výpovědí je seznámen až dodatečně a poté teprve má možnost klást svědkovi otázky, je ještě přijatelným omezením práva obhájce, či zda již jde o zmaření oprávnění obhájce zúčastnit se výslechu svědka. Zde je potřeba vzít v úvahu, jaká oprávnění obhájci při výslechu svědka vyplývají. Podle trestního řádu může obhájce klást svědkovi otázky teprve tehdy, až vyslychající ukončil výslech a udělí mu slovo.

Účast obhájce při výslechu svědka tedy neopravňuje obhájce zasahovat do probíhajícího výslechu, ale teprve až po ukončení výslechu má právo položit svědkovi otázky. Tohoto oprávnění mohl obhájce i ve zkoumaném případě využít. S obsahem výpovědi svědka byl seznámen, byť i dodatečně, a poté měl možnost položit svědkovi otázky, byť písemnou formou. Toto částečné omezení práva obhajoby vyplývá právě z opatření přijatých k ochraně svědka, jehož totožnost má být utajena, podle trestního řádu.

Pro úplnost je třeba konstatovat, že trestní řád takovýto způsob účasti oprávněné osoby při výslechu ohroženého svědka upravuje i pro řízení před soudem. Ačkoliv obžalovaný má zásadně právo být při hlavním líčení přítomen výslechu svědka, je-li nutno z důvodů uvedených v zákonném ustanovení zajistit svědku ochranu, dochází k omezení práva obžalovaného, který není výslechu přítomen, a teprve dodatečně je s výpovědí svědka seznámen, a aniž se s takovým svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky.

Z toho co je shora uvedeno vyplývá, že má-li být přijato opatření k ochraně ohroženého svědka, vždy bude toto opatření v určitém rozsahu omezovat práva obhajoby.

3.1.3 Policista jako utajený svědek

Komplikovanější a složitější, je situace, kdy utajeným svědkem má být policista, či příslušník bezpečnostních složek státu obecně. Jeho svědectví se liší od svědectví nezaujatého svědka a nabízí se i zneužití tohoto svědectví. Všeobecnou povinností pracovníků bezpečnostních složek je poslušnost vůči výkonné moci a je obvyklá i spolupráce se státním zastupitelstvím. Policista je prostě součástí policejních sil státu. Na druhou stranu má práva jako každý svědek. Proto je legitimní přání příslušníka policie být jako svědek chráněn, vyžadovat ochranu své rodiny a také, aby bylo například možné jeho opětovné nasazení jako policisty v dalších operacích.

3.1.4 Příklad rozhodnutí Ústavního soudu

Rozsudkem Krajského soudu v Praze byl stěžovatel uznán vinným za spáchání trestného činu padělání a pozměňování peněz a byl mu uložen trest odnětí svobody v délce trvání dvanácti roků. Uvedeného činu se měl přitom dopustit tak, že v přesně nezjištěnou dobu před 16. května 2001 nezjištěným způsobem opatřil nejméně 87 kusů padělaných bankovek po 1000 DM, tj. 1 529 286 Kč. Tyto bankovky po předchozím jednání společně s dalším obžalovaným dne 16.5.2001 předal v katastru obce Zdiby kupci, vystupujícímu pod jménem J.

Na základě stěžovatele byl rozsudkem Vrchního soudu v Praze rozsudek soudu prvního stupně zrušen v plném rozsahu a změněn tak, že jím byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání trestného činu padělání a pozměňování peněz, za což mu byl uložen trest odnětí svobody v délce trvání osmi roků. Nejvyšší soud následně odmítl dovolání stěžovatele.

Stěžovatel se obrátil na Ústavní soud a ve své ústavní stížnosti uvedl, že jednání, kterého se ke své lítosti dopustil, bylo v rámci trestního řízení objasňováno rozsáhlým dokazováním a to zejména prostřednictvím důkazů navržených obžalobou. Stěžovatel připustil, že je pravdou, že se tohoto jednání dopustil, tj. opatřil padělané peníze a předal je policistovi vystupujícímu pod jménem J.. V rámci odvolacího a dovolacího řízení však namítal, že se tohoto jednání dopustila na popud policie, která, jak mu nebylo umožněno před soudy dokázat, dle stěžovatelova názoru vybočila z rámce daného jí zákonem.

Za tím účelem stěžovatel v řízení opakovaně navrhoval ztotožnění a následné vyslechnutí všech osob-policistů řídících osobu J. a těch, kteří se na stěžovatelově jednání účastnili jako agenti při prvním kontaktu se stěžovatelem v Teplicích. V průběhu řízení se domáhal provedení těchto důkazů s ohledem na postavení svědků-policistů, kteří byli vyslechnuti jako utajení svědci. Stěžovatel namítl, že již v této skutečnosti spatřuje porušení svých ústavně zaručených práv, a to proto, že výslech svědků pod utajením nebyl soudy řádně zdůvodněn.

Skutečnost, že ve stěžovatelově jednání byl jistý popud policie se pak podle stěžovatele promítlo pouze do závěru odvolacího soudu, podle kterého stěžovatelovým jednáním nemohla být naplněna kvalifikovaná skutková podstata, neboť pro činnost policie nemohl být stěžovatelem způsoben škodlivý

následek. Stěžovatel připustil, že rozhodující skutečnosti a námitky uvedl až před odvolacím soudem. Na druhou stranu se domnívá, že nelze činit rozdíl mezi skutečnostmi uváděnými při předchozích výsleších a v závěrečné řeči. Na jakýkoliv projev učiněný před orgány činnými v trestním řízení je podle stěžovatele třeba nahlížet jako na obhajobu, zvláště pokud stěžovatel nabízel k prověření svých tvrzení nové důkazy, které zpochybňovaly ucelenost souhrnu důkazů podaných obžalobou.

Stěžovatel má proto za to, že postupem odvolacího soudu byla zkrácena jeho práva na obhajobu, neboť osvětlení okamžiku, ve kterém se agent policie zapojil do jednání, pro které byl stěžovatel odsouzen, by zcela jistě mělo vliv jak na hodnocení motivu jednání, tak na hodnocení přípustnosti a zákonnosti postupu policie v dané věci. Stěžovatel se tak snažil prokázat, že to byla policie, která poptávku po falešných bankovkách vyvolala a sama poptávala, a nikoliv, že reagovala na stěžovatelovu nabídku. Stěžovatelovi však nebylo umožněno prokázání časových souvislostí, ležících před schůzkou stěžovatele s agentem.

Naopak, stěžovatel je přesvědčen, že soudy se omezily na formalistické provedení důkazů navržených obžalobou a zákonný prostor pro obhajobu ponechaly okleštěný mlčenlivostí a utajením svědků - policistů a dále pak nepřístupností státního aparátu k tomu, aby stěžovatel mohl konfrontovat záznamy policie s výpověďmi svědků.

Pokud jde o výši trestu, stěžovatel uvedl, že i kdyby abstrahoval od výše uvedených námitek stran spravedlivého procesu a uznal i správnost kvalifikace jednání jako trestného činu, domnívá se že stanovená výše trestu na samé horní hranici trestní sazby je rovněž porušením ústavně zaručených základních práv.

V daném případě nebyly, podle jeho názoru, spravedlivě posouzeny přitěžující a polehčující okolnosti. Odvolací soud sice příznivěji hodnotil materiální znak skutku, ale to jen proto, že nebylo možné použití vyšší sazby.

Vzhledem ke všem těmto skutečnostem stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí náležením zrušil.

Na základě výzvy Ústavního soudu se k podané ústavní stížnosti vyjádřili všichni účastníci řízení a Ústavní soud přijal tyto závěry:

Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas, splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem a je tudíž opodstatněná.

V daném případě považuje Ústavní soud za zcela zásadní dva aspekty věci. Na jedné straně je skutečnost, že dané jednání, pro které byl stěžovatel odsouzen se odehrálo za účasti příslušníků Policie ČR, na druhé straně pak stojí skutečnost, že tito policisté byli v řízení vyslechnuti jako utajení svědci podle § 55, odst. 2 tr.ř.. V tomto směru se již Ústavní soud vyjádřil v minulosti několikrát.

“Nepřípustný je takový zásah státu do skutkového děje, jenž ve své kompletnosti tvoří trestný čin, resp. takový podíl státu na jednání osoby jehož důsledkem je trestní kvalifikace tohoto jednání. Je nepřípustné, aby policejní orgány jako orgány státu, naváděli jiného ke spáchání trestné činnosti, posilovali jeho vůli spáchat trestný čin, či mu jakoukoliv formou pomáhali. Je totiž nepřípustným porušením Listiny práv a svobod, pakliže jednání státních orgánů se stává součástí skutkového děje, celé posloupnosti úkonů, z nichž se trestné jednání skládá.”¹⁶⁾

¹⁶⁾ Sbírka nálezů a usnesení ústavního soudu, svazek 18, nálež č. 87 s. 345

K institutu výslechu anonymního či utajeného svědka se pak Ústavní soud vyjádřil již opakovaně, když ústavní meze samotné zákonné úpravy tohoto institutu položil již v nálezu sp. Zn. Pl.ÚS 4/94, vyhlášeném pod č. 214/1994 Sb., v němž shledal původní podobu tohoto institutu obsaženou v ustanovení § 55 tr. ř., ve znění novely provedené zákonem č. 292/1993 Sb., za neústavní. Ústavní soud institut anonymních svědků v tehdejší podobě hodnotil jako rozporný s principem kontradiktornosti procesu, s principem rovnosti účastníků, protože stejné omezení nezavádí pro obžalobu, a tedy v důsledku porušující principy spravedlivého procesu. Ústavní soud tehdy uvedl, že :

„ Smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost ověření důkazů proti němu a to před tváří veřejnosti.“¹⁷⁾

Tato verifikace obsahuje možnost prověření pravdivosti skutkových tvrzení a možnost prověření věrohodnosti svědka.

Ústavní soud konstruoval ústavní meze použití institutu výslechu svědka pod utajením. Za rozhodující kritéria byla označena jednak zásada subsidiarity (výslech takového svědka má své místo toliko tehdy, nelze-li ochranu svědka zajistit jinak), a jednak :

„Nezbytnost minimalizace omezování práv obhajoby, k němuž při provedení důkazů svědkem pod utajením nepochybně dochází zřetelnou kolizí mezi zásadami řádného a spravedlivého procesu na jedné straně a k důvodné snaze ústavodárce

¹⁷⁾ sp. Zn. PLÚS 4/94, vyhlášeném pod číslem 219/1994 Sb.

i zákonodárce chránit demokratickou společnost před vzrůstem kriminality a zejména organizovaným zločinem na straně druhé.“¹⁸⁾

Nezbytnost dodržení těchto kritérií se pak projevila v závěru Ústavního soudu:

“ K odsouzení obžalovaného nemůže dojít výlučně a ani v převážné míře na základě výpovědí utajených svědků.“¹⁹⁾

Ústavní soud k tomuto závěru dospěl na základě úvahy, že požadavek kompenzace omezení práv obhajoby je třeba vztahovat nejen na proces provádění důkazů, ale také v širším kontextu na hodnocení důkazů. Jinak řečeno, požadavek kompenzace se projevuje i v tom, že výpovědi anonymních svědků musí být podpořeny dalšími důkazy.

Výše zmíněná projednávaná věc tak představuje v podstatě určitou kombinaci shora uvedených případů, jimiž se již Ústavní soud zabýval. Jak již bylo uvedeno, na jedné straně to byli příslušníci Policie ČR, kteří se ve formě předstíraného převodu přímo účastnili skutkového děje, na druhou stranu to byly výpovědi těchto policistů jako utajených svědků, které představovaly podstatné důkazy, z nichž obecné soudy dovodily závěr o stěžovatelově vině.

Za takových okolností je třeba zkoumat nejen to, zda jednání policistů přímo neovlivnilo skutek stěžovatele ve smyslu shora uvedené judikatury Ústavního soudu, ale také otázku, zda nevybočilo z pravomocí daných Policií ČR zákonem, a zejména zda takové jednání policistů obstojí z hlediska zásad spravedlivého procesu, pokud má tvořit základ pro vyslovení viny stěžovatele.

¹⁸⁾ sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 13, náleží č.33

¹⁹⁾ sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, sp.zn. III. ÚS 499/04

Vedle toho je třeba zvážit, zda použití výsledku těchto policistů jako utajených svědků splňovalo shora uvedené požadavky vyplývající z judikatury Ústavního soudu a také Evropského soudu pro lidská práva, a konečně zda tyto skutečnosti ve svém souhrnu obstojí z hlediska zachování stěžovatele na spravedlivý proces.

3.1.4.1 Hodnocení jednání policistů

Institut předstíraného převodu věcí jakožto součást operativně pátracích prostředků Policie ČR byl zahrnut do zákona č. 283/1991 Sbírky o Policii ČR, který nabyl účinnosti dne 1.9.1995:

„Policista je při předcházení trestným činům a v souvislosti s řízením o trestných činech používat podpůrné operativně pátrací prostředky“²⁰⁾

Předstíraným převodem je rozuměno předstírání koupě, prodeje nebo jiný způsob převodu věcí, k jejímuž držení je obvykle třeba zvláštního povolení, nebo jejíž držení je nepřípustné.

Žádné další podmínky pro použití tohoto prostředku stanoveny nejsou. Tento institut byl nově zařazen do trestního řádu. Odlišujícím rysem nové právní úpravy, která je součástí trestního řádu, je zajištění účasti státního zástupce na předstíraném převodu věcí.

²⁰⁾ ZÁKON o Policii ČR, č. 283/1991 Sb. s. 30

Jinak řečeno, měla v daném případě policie ČR v inkriminovaném období pravomoc předstíraný převod uskutečnit, neboť taková pravomoc jí byla svěřena shora uvedeným ustanovením zákona o Policii ČR. Na druhé straně to však neznamená, že nemohla být tato pravomoc v konkrétním případě zneužita způsobem, jak při své obhajobě tvrdil stěžovatel. Tedy, že užití tohoto prostředku nesloužilo k usvědčení pachatele a zadržení bankovek, nýbrž byl stěžovatel policisty vyprovokován k opatření padělaných bankovek.

Ústavní soud je přesvědčen, že především z důvodů vyloučení jakýchkoliv pochybností o zneužití tohoto prostředku je třeba hledat účel nově konstruované kontroly užití tohoto prostředku ze strany státního zástupce.

3.1.4.2 Užití policistů jako utajených svědků

Jak vyplynulo ze shora citovaných rozhodnutí Ústavního soudu, výslech policistů pod utajením může být odůvodněn ochranou jich samých, příslušníků jejich rodin či zájmem na tom, aby tyto osoby mohly nadále působit při odhalování závažné či organizované trestné činnosti. Prosazení tohoto zájmu na úkor práv obhajoby však musí splňovat princip proporcionality. Vyslýchání utajovaných svědků se jako policisté v určité formě účastnili na průběhu skutkového děje a může proto vzniknout pochybnost zda se tato účast omezila pouze na odhalení existující trestné činnosti. Taková úvaha orgánů činných v trestním řízení však v dané věci absentuje.

Z protokolů o výsleších těchto svědků v přípravném řízení a z protokolů z hlavního líčení pouze vyplývá, že vyšetřovatel a obecné soudy akceptovali důvody uváděné svědky, aniž by je blíže zkoumali a akceptaci výpovědi svědků v utajení zdůvodnili. Takový postup, zejména obecných soudů, činí

tuto otázku vlastně nepřezkoumatelnou, pokud ani ze spisu, ani z rozhodnutí soudů nejsou znatelné důvody, které vedly orgány činné v trestním řízení k závěru o nutnosti výslechu svědků jakožto svědků utajených.

Požadavek důkazní kompenzace je v daném případě o to zásadnější, neboť to byli samotní policisté, kteří se formou předstíraného převodu věci bezprostředně podíleli na průběhu skutkového děje, a to navíc za podmínek, kdy právní řád ještě neobsahoval žádnou další kontrolu operativně pátracího prostředku.

Ze spisu obecného soudu Ústavní soud zjistil, že vedle výpovědi svědků byly provedeny i listinné důkazy. Z posudku ČNB vyplynulo, že zadržené bankovky jsou padělky. Fotodokumentace pak dokládala situaci na místě samém. Z prohlášení Komerční banky vyplývá skutečnost, že stěžovatel v průběhu května 2001 nenavštívil bezpečnostní schránku v pobočce této banky.

Pokud jde o určení okamžiku, kdy byl stěžovatel kontaktován policisty, ten vyplývá toliko ze svědeckých výpovědí policistů. Neexistují výpisy telefonních hovorů policistů se stěžovatelem, které by mohly jednoznačně určit okamžik, kdy byl stěžovatel poprvé kontaktován, neexistuje obrazový záznam z průběhu policejního zásahu.

Ústavní soud proto dospěl k závěru, že:

„Kombinace těchto skutečností, zejména absence dalších důkazů, kromě svědectví policistů jako utajených svědků, ve svém komplexu učinila řízení a rozhodnutí, jež z řízení vzešla, rozporná s právem stěžovatele na spravedlivý proces.“²¹⁾

S ohledem na uvedené závěry o porušení základních práv stěžovatele Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí Krajského soudu v Praze, Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu zrušil.

Ani Evropský soud pro lidská práva nevyklučuje využití policistů jako utajených svědků, ale zdůrazňuje, že musí být důkladně prověřena ospravedlnitelnost využití policisty jako utajeného svědka. V této souvislosti jde o stupeň jeho ohrožení, stupeň ohrožení jeho rodiny a osob jemu blízkých a nalezení rovnováhy mezi zájmy obhajoby a využití tohoto svědectví.

V žádném případě nemůže být utajené svědectví a zejména svědectví policisty jediným či hlavním důkazem proti obviněnému. Těchto svědectví může být využíváno ve spojení s dalšími důkazy opatřenými ve věci a musí být v každém případě zajišťována kompenzace pro obhajobu za překážky způsobené využitím utajovaného svědka.

Újmou na zdraví se v uvedené citaci míní nejen těžká újma na zdraví či ublížení na zdraví, ale i újma a ublížení lehčího charakteru. Nejde tedy pouze o zásadní omezení zdravotní způsobilosti založené například na hospitalizaci či lékařském vyšetření spojení s pracovní neschopností, ale také omezení na obvyklém způsobu života, byť jen na krátkou dobu. Z toho samozřejmě vyplývá také to, že hrozí-li svědkovi či osobě jemu blízké smrt jsou nepochybně naplněny podmínky tohoto ustanovení.

²¹⁾ náleží Ústavního soudu, sp. Zn. III. ÚS 291/03

Jinými základními právy, které by mohl svědek uplatňovat, jsou práva uvedena v Listině základních práv a svobod a to :

1. Právo na ochranu osobnosti a lidské důstojnosti
2. Právo na ochranu dobré pověsti
3. Právo nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí
4. Právo na osobní svobodu
5. Právo na vlastnictví
6. Právo na nedotknutelnost obydlí-domovní svoboda

Při posuzování těchto práv je důležité to, že v případě újmy na zdraví není nutné, a zákon to nevyžaduje, hledat vyšší kvalitu porušení újmy na zdraví.

V případě jiných práv musí vždy jít o vážné nebezpečí jejich porušení.

Zřejmá hrozba vyplyne ze zjištěných okolností. Nestací jen obecné,

konkrétně nedoložené tvrzení vyslychaného svědka, nebo jemu blízké osoby. Je nutné vycházet jak z výpovědi svědka tak i z dalších provedených důkazů, šetření a úkonů. Tato zjištění musí být očividná a jasná. Pro toto není stanovena míra, ale z citace vyplývá, že postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti. Přitom závěr, že tato újma hrozí a ochrana je nutná, nemusí být jistý ani věrohodný. To znamená, že možnost ohrožení práv svědka, která je podložena objektivním zjišťováním skutečností, má prioritu před případnou jistou pravděpodobností.

Utajení osobních údajů svědka, jeho podoby je možné jen za splnění další podmínky a to, že ochranu svědka není možné zajistit jiným způsobem.

Posouzení této možnosti a její realizace je ponechána na vyšetřovateli. Odvíjí se od závažnosti trestného činu, je závislé na technických možnostech policie a v neposlední řadě také na jejich finančních možnostech. V méně závažných případech je možné zajišťovat ochranu svědka prostřednictvím policie, například na určitou dobu přidělením policejní ochrany, dohledem nad obydlím, trvalé sledování apod. Svědka je také možné na přechodnou dobu či natrvalo přemístit na neznámé místo v České republice, nebo i v zahraničí.

Již z tohoto stupňování opatření pro ochranu svědka, bez jeho změny identity je zřejmé, že v případě velmi závažných trestných činů, pro neustále rostoucí organizovanost těchto činů a ekonomickou sílu organizovaného zločinu, tato opatření nestačila. Byla proto přijata novela paragrafu 55 trestního řádu, která již zavádí zvláštní způsob ochrany svědka a to v této úpravě jeho části:

„ Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna opatření“ ²²⁾

Je zřejmé, že v praxi s výkladem této novely nepostačoval a bylo proto nutné rozšířit tato opatření a vyložit jejich výklad. Aby tato opatření byla jasná a výklad paragrafu 55 trestního řádu nevyvolával pochybnosti, byl proto přijat nový zákon č. 137/2001 Sb. Tento zákon O zvláštní ochraně svědka a dalších

²²⁾ JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákon a trestní řád, Linde PRAHA, a.s. 2006 s. 427

osob v souvislosti s trestním řízením určuje způsoby zajištění a provedení ochrany svědka, včetně všech právních souvislostí.

3.2 Svědek pod zvláštní ochranou

Přijetí zvláštního zákona na ochranu svědka bylo vynuceno okolnostmi.

Je zřejmé, že s transformací ekonomiky po roce 1989 a s jejím netransparentním průběhem, se ekonomicky uchytilo ve struktuře společnosti také podsvětí, zločin a zejména jeho organizované formy. Organizovaný zločin byl výrazně infiltrován organizovanými skupinami lidí zejména z východoevropských a balkánských zemí (Rusko, Ukrajina, země bývalé Jugoslávie), ale i dalších zemí středního a dálného východu. Jejich činnost je spojena s pašováním a prodejem drog, pornografií, pedofilií, prodejem „bílého masa“ a s prostitucí. Využívá zelené hranice a migrace lidí k organizování jejich převádění, organizuje obchod se zbraněmi apod. Jejich dobrá organizace a ekonomická síla umožnila, a dále umožňuje, korumpovat vlivné lidi ve správě státu.

Korupce je jedním ze základních problémů naší společnosti. Jistá koncentrace organizovaného zločinu v Čechách je jednak dána centrální polohou země v Evropě, což usnadňuje organizaci řady jiných činností, tedy i zločinu, ale i velmi liberálním prostředím. Společnost je ke korupci náchylná, zdá se že jí moc nevadí, i tresty za porušení zákonů jsou ve srovnání například s Německem mírné atd.

Protože brutalita trestných činů narůstala a úniky informací z vyšetřování, i přes možnosti utajení svědka v minulosti, neustále případná svědectví

ohrožovaly, bylo nutno přijmou zákon č.137/2001 Sb. Tento zákon představuje soubor opatření, která upravují ochranu a pomoc ohroženým osobám o zvláštní způsob ochrany.

Obsahuje :

- a) osobní ochranu
- b) přestěhování chráněné osoby, včetně příslušníků jeho rodiny , a pomoc se sociálním začleněním v novém prostředí
- c) zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby
- d)prověřování, jak jsou plněny podmínky spojené s poskytnutím zvláštní ochrany a pomoci²³⁾

Tato zvláštní ochrana je poskytována jen při hrozbě újmy na zdraví, nebo při hrozbě jiného vážného nebezpečí. Musí se vždy velmi pečlivě zvážit zda ochranu nelze zajistit jinak, například využitím ustanovení § 55 trestního řádu.

Zvláštní ochrana a pomoc je poskytována také na žádost příslušných orgánů cizího státu, nebo na žádost Mezinárodního soudu, na základě mezinárodních smluv schválených parlamentem České republiky, nebo rozhodnutím mezinárodní organizace, které je Česká republika členem.

Zvláštní ochranu nelze vyžadovat podle zákona. Za ohroženou osobu se považují osoby podle již zmíněných kritérií paragrafu 55 tr. řádu a jeho novel. Za chráněnou osobu je považována ta osoba, která tato kritéria naplňuje.

²³⁾ ZÁKON, č. 137/2001 Sb.,tr ze dne 29.3. 2001, o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, § 3

Zvláštní ochranu poskytuje policie a v případě vězňů Vězeňská služba a ta samozřejmě jen v daných možnostech podle bodů a/, c/.

Pro naplnění možností tohoto zákona je rozhodující spolupráce, loajální a zejména nekorumpovatelné jednání orgánů veřejné správy. Je zřejmé, že změna totožnosti, vytvoření legendy o nové existenci a zavedení nových osobních údajů do informačních systémů, vyžaduje spolupráci řady lidí.

Tato nezbytnost vytváří podmínky pro únik informací a tudíž možnost ohrožení svědka, případně jeho rodiny. Tomu nemohou pomoci ani další zákony o provozování informačních systémů, které mají úniku informací zabránit.

Návrh na zvláštní ochranu předkládá policie, se souhlasem ohrožené osoby, ministrovny vnitra. Možnost uplatnění zvláštní ochrany má také soudce, státní zástupce prostřednictvím ministra spravedlnosti a to i bez souhlasu ohrožené osoby.

Ohrožená osoba musí být o hrozícím nebezpečí informována prokazatelným způsobem a formou, která je adekvátní věku a rozumovým schopnostem ohroženého. Informace musí být zejména změřena na způsoby a podmínky ochrany, že tato ochrana je prováděna podle speciálního zákona,

a že je vše utajováno. Písemné poučení musí být podepsané.

Pokud policie, případně Vězeňská služba, vyhodnotí hrozící nebezpečí jako akutní pak realizuje, na základě schválení prezidenta Vězeňské služby či ředitele Policie, zvláštní ochranu a pomoc dříve než to ministr vnitra schválí.

Zvláštní ochrana a pomoc se poskytne bez souhlasu ohrožené osoby, pokud zdravotní stav toto ohrožené osobně neumožňuje.

V případě ohrožení osoby, která je mladší 15-ti let, či osob soudem zbavených právních úkonů vydá souhlas s ochranou zákonný zástupce. Pokud by v těchto případech hrozil střed zájmů, například ohrožením práv chráněné osoby zainteresovaným opatrovníkem či zákonným zástupcem, pak se souhlas vyžaduje od zvláštního zástupce či opatrovníka (např. nově určený pracovník s odbornou kvalifikací). Do vystavení souhlasu zákonného zástupce nebo opatrovníka vykonává policie pouze osobní ochranu.

Povinnosti osoby pod zvláštní ochranou :

a/ Dodržovat podmínky poskytování zvláštní ochrany a pomoci podepsané při sepisování protokolu.²⁴⁾

O poskytnutí zvláštní ochrany se sepisuje protokol, který obsahuje pravidla pro jednání a chování chráněné osoby, způsoby zacházení s novou identitou v novém prostředí. Jsou stanovena specificky pro každý případ a jejich dodržování je základním předpokladem úspěšné ochrany.

b/ Řídit se pokyny policistů případně příslušníků vězeňské služby.²⁵⁾

Situace si mnohdy vyžaduje rychle provést operativní změny v jednání chráněné osoby a mnohdy i v jednání policie. Spolupráce při realizaci těchto opatření mnohdy rozhoduje např. o utajení pobytu. Jedná se o omezení některých činností, omezení styku s některými lidmi apod..

²⁴⁾ ZÁKON,č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením,

²⁵⁾ ZÁKON,č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením,

c/ Veškeré změny skutečností, které jsou důležité a významné pro postup policie při vyšetřování bezodkladně policii předávat.²⁶⁾

Každá nová, neobvyklá, situace, nebo skutečnost, která vybočuje z normálních zvyklostí, může být signálem k možnému krytí. Je nutné oznamovat nové kontakty, změny v jednání známých, změny vlastního života (svatba, rozvod), občansko-právní spory apod..

Ukončení zvláštní ochrany a pomoci :

Poskytování uvedené ochrany a pomoci bude ukončeno :

a/ V případě, že chráněná osoba vezme písemně zpět dříve poskytnutý souhlas s ochranou

b/ Když na základě toho, že pominulo nebezpečí na jehož základě byla zvláštní ochrana a pomoc poskytnuta a na návrh policie toto ministr zruší

c/ Pokud chráněná osoba neplní podmínky zvláštní ochrany a pomoci, rozhodne ministr vnitra na žádost policie o její zrušení a to v těchto případech.

- ohrožená osoba odmítá pomáhat při vyšetřování
- ohrožená osoba se dopustila trestného činu a bude za něj stíhána
- ohrožená osoba se nepodřizuje plnění výše zmíněných povinností
 - ohrožená osoba se provinila tím, že porušuje povinnosti zachovávat utajované informace

²⁶⁾ ZÁKON,č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením,

3.2.1 Oprávnění policie a vězeňské služby

Pro účely tohoto zákona je policie a vězeňská služba oprávněná provádět tyto činnosti :

1. Zpracovávat a využívat osobní údaje a to při respektování zákona o ochraně osobních údajů .

2. Vstoupit do prostoru a provést jeho prohlídku, pokud by z něho hrozilo nebezpečí chráněné osobě.

3. Provést prohlídku osob, dopravních prostředků a věcí, které se v tomto nebezpečném prostoru nacházejí.

4. Zakázat vstup do tohoto prostoru, nebo jeho části na nutnou dobu /do pominutí nebezpečí/.

5. Provést prohlídku bezodkladně, pokud má pozření, že z prostoru hrozí chráněné osobě bezprostřední nebezpečí. V méně závažných případech požádá před vstupem o přítomnost nezúčastněné osoby, či přímo uživatele tohoto prostoru. Po provedení prohlídky policista v každém případě prostor uzavře, zabezpečí a informuje uživatele prostoru.

6. Provést bezodkladně osobní prohlídku, pokud hrozí nebezpečí z prodlení, nebo pokud osoba neuposlechla výzvu k opuštění prostoru, a to i v případě osoby druhého pohlaví. Pouze prohlídku tělních dutin, při adekvátním podezření, může provést odborně způsobilý pracovník.

7. Vymezit prostor, který označí jako chráněný, kde se chráněná osoba bude zdržovat a kde se případně nachází její majetek. Tímto způsobem bude osobu a majetek zajišťovat. K označení prostoru použije technických prostředků a k zajištění chráněného prostoru vykonává činnosti podle zákona č. 137/2001 Sb. § 10.

8. Prověřovat a kontrolovat zda chráněná osoba dodržuje sjednané podmínky ochrany. Utajovaným způsobem, pomocí technických prostředků získává o této skutečnosti poznatky. V praxi to znamená pořizování videozáznamů, provádění odposlechů prostorů, provádění odposlechů v telekomunikačním provozu včetně vyžadování údajů od provozovatele této sítě, které jsou jinak předmětem utajení podle zákona. Toto vše je však možné jen s předchozím souhlasem předsedy senátu místně příslušného vrchního soudu.

9. Provádět činnosti vedoucí k úplné změně identity, aby byl naplněn účel tohoto zákona. V praxi to znamená, že policista může, na povolení ministra, pracovat s krycími doklady, které vede pouze ministerstvo vnitra. Na základě těchto dokladů jsou prováděny, ve spolupráci se správními úřady, změny v informačních systémech a následně jsou vydávány krycí doklady pro ohroženou osobu, ale také, podle potřeby pro policistu.

10. Provádět další činnosti k zastírání. Například zakládat obchodní společnosti pro chráněnou osobu, požadovat o vystavení živnostenských oprávnění, využívat dostupných konspirativních prostředků, žádat např. o povolení podnikání podle zvláštních předpisů.

3.2.2 Mezinárodní spolupráce

Rozšíření pravidel pro ochranu svědka až do podoby speciálního zákona bylo vynuceno nejen rostoucí kriminalitou a její závažností v podobě organizovaného zločinu, ale také proto, že zločin má velkou ekonomickou sílu a je mezinárodně organizován. Na tuto skutečnost bylo proto nutno reagovat na mezinárodní úrovni a to buď formou mezinárodních smluv, nebo jinou formou nezbytné mezinárodní spolupráce. Jedná se například o využití příslušníků zahraničních bezpečnostních složek na území cizích států, ale ve vážných případech také umisťování ohrožené osoby se změněnou identitou v zahraničí.

„ Je-li to třeba k plnění úkolů policie podle tohoto zákona, lze na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, nebo, není-li taková smlouva uzavřena, se souhlasem policejního prezidenta a se souhlasem příslušného orgánu cizího státu využít k plnění těchto úkolů příslušníka zahraničního bezpečnostního sboru. Příslušník zahraničního bezpečnostního sboru přitom má práva a povinnosti policisty podle tohoto zákona.“²⁷⁾

Tímto opatřením se ochrana svědka může globalizovat a alespoň trochu tím zvýšit možnost chránit svědka a zajišťovat tak ve zvýšené míře práva chráněného svědka.

²⁷⁾ ZÁKON,č. 137/2001 Sb.: o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, § 21, mezinárodní spolupráce

Nezbytným předpokladem k úspěšnému provádění programu ochrany je mezinárodní spolupráce policie s institucemi provádějící obdobné programy ochrany v evropských a mimoevropských státech a také spolupráce s orgány státní správy, veřejné správy a fyzickými a právníckými osobami v České republice a v zahraničí. Mezinárodní spolupráce není výslovně vázána na mezinárodní smlouvy, neboť ty doposud v dané oblasti existují velmi omezeně. Tato spolupráce je podmíněna pouze souhlasem policejního prezidenta.

Pro umožnění rychlé a operativní spolupráce s partnerskými institucemi v zahraničí, s jejichž pomocí je v řadě případů možné jediné přímé zabezpečení ochrany chráněné osoby, je vyloučeno podmínění pro vzájemné poskytování utajovaných skutečností mezi policií a partnerskými institucemi v zahraničí, povolení Národního bezpečnostního útvaru. To umožní rychlou reakci v situacích, když je potřebné v řádu několika hodin zajistit zahraniční spolupráci a ukrýt chráněného svědka mimo území České republiky.

3.3 Zvláštní ochrana svědka a dopady na jeho psychiku

Identita, jako psychologická kategorie, vyjadřuje totožnost jedince v průběhu jeho vývoje a je vyjádřena vědomím. Každá změna u člověka vyvolává v jeho psychice reakce. Síla reakce zanechává na psychice následky takové, jak odolný je v tomto směru jeho organizmus. Každý jedinec je jiný. Záleží na vrozených dispozicích a vlivu prostředí v celkovém vývoji člověka.

Obecně platí, že změna vyvolává hlubší následky u lidí starších, kteří mnohdy nejsou změnu schopni ani akceptovat. Jsou dobře známy případy

(stěhování lidí ve vyšším zájmu státu- povrchové doly, přehrady), že starý člověk dobrovolně neopustil svůj domov ani za nabídku výhodnějších podmínek k životu. Životní návyky, známé prostředí, známí lidé, přátelé, zaměstnání, povaha osobní vlastnictví, to vše vytváří identitu člověka.

Změna identity vyvolaná speciální ochranou svědka je obvykle také spojena s nutností změny místa pobytu a to v některých případech i do zahraničí. Takto „postižený“ svědek se musí vyrovnat nejen s vlastní změnou identity, ale i s psychickými následky „vynucené emigrace“.

Kombinace všech vlivů spojených se speciální ochranou svědka, to je strach a obavy ve spojení s možným odhalením totožnosti, možnost ohrožení rodinných příslušníků, vyrovnání se s vlastní novou identitou (změna jména, minulost, ale i přítomnost), změna zaměstnání, změna bydliště, mnohdy i jazykové problémy, opuštění přátel se musí na psychice člověka projevit (poruchy spánku, úzkost, nervozita, nesoustředěnost, až po vážné psychické poruchy).

Plně a bez následků to nemůže zvládnout žádný člověk a vyrovnat se s tím mohou jen psychicky odolní jedinci. Běžně se proto stává, že pak tito svědci různým způsobem porušují oboustranně dohodnutá pravidla. Aby se zvýšila účinnost opatření spojených se speciální ochranou svědka, je nezbytně nutné, podle mého názoru, zajišťovat svědkům zvýšenou materiální pomoc, ale především psychoterapeutickou pomoc.

Není možné tuto ochranu pouze zajistit a určitou dobu svědka pouze kontrolovat, ale již v počátku zvýšenou materiální pomocí usnadnit aklimatizaci v novém prostředí a více či méně pomoci při „zapouštění nových

kořenů“. Tato pomoc bezesporu otupí psychické stresy spojené s možnou materiální nouzí či jazykovou bariérou v novém prostředí.

Důležitější je však i dlouhodobá psychologická péče a dohled nad těmito svědky. Je nutné nacházet cesty, jak i v utajení, soustavně se svědkem pracovat a pomáhat mu při řešení přicházejících krizí.

Je to cesta velmi náročná, ale jedině tak je možné zvyšovat efektivitu vynaložených prostředků, ale i úspěšnost spojenou s využíváním zákona o speciální ochraně svědka.

Závěr

Domnívám se, že opatření na ochranu svědka jsou bezesporu opatření potřebná. I samotný právní rámec je v České republice v současné době na úrovni vyspělých evropských států. Vytváří podmínky pro to, aby svědek mohl být alespoň přiměřeně chráněn a v případě méně závažných kriminálních činů proti jednotlivcům či majetku plní bezesporu svoji deklarovanou úlohu. V případě mimořádných trestných činů, za kterými stojí organizovaný zločin, si tím tak zcela jistý nejsem.

Při posuzování současné situace, pokud jde o kvalitu práce orgánů činných v trestním řízení, a jejich úspěšnost při odhalování, zejména organizovaného zločinu, nemůžeme být podle mého názoru příliš spokojeni. Na vyšetřování se nepodílím, nejsem tudíž v „obraze“ a mohu dělat závěry jen podle dobře známých mediálních kauz.

Myslím si, že v tomto závodě, v závodě mezi spravedlností a zločinem, spravedlnost prohrává. Jak jsem několikrát konstatoval, zejména v organizovaném zločinu se koncentruje ohromné množství prostředků technických finančních i materiálních. V průběhu minulých let dokázal zkorumpovat část zákonodárné, exekutivní, ale i soudní moci a usadil se tak na důležitých pozicích a proto je těžké rozumět některým případům. Mám na mysli vyšetřování okolo podnikatelů Berky, Berdycha, Krejčíře, Pitra, Mrázka a bezesporu řady jiných, mě méně známých případů. Svědčit v těchto případech znamená s největší pravděpodobností osobní problém. Řada lidí v této souvislosti zmizela v zahraničí, v lepším případě, nebo za záhadných okolností zemřela, či je nezvěstná.

Osobně se domnívám, že základním problémem v těchto případech je právě korupce a vazby organizovaného zločinu na vlivná místa státní správy. Dostat se přes peníze k informacím není v České republice problém a naše zařazení na předních místech světového žebříčku v hodnocení korupčního prostředí to potvrzuje. Je to problém celospolečenský a bude proto velmi složité ho řešit. Je to jistě běh na dlouhé trati, ale myslím si, že je možné tento proces urychlit a to zejména úpravami zákonů či jejich novelami. Určitě je možné vytvářet dále podmínky pro posílení například role provokatérů z řad policie

a vyvolávat korupční jednání, které by bylo možné následně postihovat. Dále je pravděpodobně nezbytné rozšiřovat možnosti policie při uplatňování odposlechů všeho druhu a zvýšit tak možnost pronikání do sítě organizovaného zločinu. V neposlední řadě vynakládat více finančních prostředků do technického vybavení policejních sborů a maximálně tak i v tomto směru, snižovat náskok, který organizovaný zločin má. To vše samozřejmě pod zákonnou kontrolou.

Vytvoření nových zákonů, případně úpravu stávajících, vyžadují však oblasti, které se na neduzích české společnosti výrazně podílejí. Pod kontrolu zákona je nutné dostat lobbying. V čisté podobě není lobbying nic zavrženíhodného a jde jen o prosazování partikulárních zájmů. Lobbisté jsou příslušníci zájmových skupin, kteří kontakty a ovlivňováním poslanců a členů vlády mohou, často úspěšně ovlivnit zákonodárství ve svůj prospěch či ve prospěch celé zájmové skupiny.

V Evropě je zvykem, že přední koncerny (automobilové, zbrojařské, farmaceutické apod.) a banky vysílají své zástupce do sídla parlamentu i za jednotlivými poslanci. Ze statistik vyplývá, že na jednoho poslance připadá až 20 lobbyistů. Asi 75 % poslanců je lobbyingem provázáno tím, že poslanci jsou členy dozorčích rad a představenstev společností.

Problematičnost lobbyingu spočívá samozřejmě v tom, že na jedné straně jde o normální součást demokracie, která může obohacovat rozhodovací procesy, na straně druhé však nabourává ideál rovnosti občanů. Šance totiž samozřejmě nejsou rovné, protože svoji roli hrají peníze a to nejen v možnosti si lobbyistu najmout, ale přes lobbyistu penězi i korumpovat.

Tuto tenkou hranici v některých státech (USA, Kanada, Litva, Polsko) upravili legislativně tak, že lobbyisté mají některé povinnosti, například povinnost registrovat se, zveřejňovat jména klientů, příjmy apod.. Legislativní zásah do lobbyngu samozřejmě problém zdaleka neřeší, ale v každém případě neprůhlednost v této činnosti alespoň částečně narušuje. Česká republika je totiž jedinou zemí ve střední Evropě, kde dosud nebyl předložen byť jen návrh zákona o lobbyngu.

Pokud nebudou učiněny kroky, aby byla korupce účinněji potírána, bude i další prohlubování ochrany svědka málo účinné. Domnívám se, že ani případné zavedení institutu korunního svědka (jako například v USA) nebude plnit svůj účel.

Z porovnání právních úprav evropských států a USA vyplývají jednak rozdíly mezi anglosaskou právní úpravou, která vychází ze zvykového práva a evropskou právní úpravou, ale i ze zkušeností jednotlivých států s organizovaným zločinem. Anglosaská státní úprava poskytuje státnímu zastupitelství možnost „vyjednávat“ s obviněným o výši trestu, o charakteru vlastního jednání obviněného, nebo i o případné jeho imunitě. To však není omezeno jen na případy korunního svědka. Státní zástupce může s obžalovaným dohodnout i nižší trest výměnou za přiznání a svědectví proti spolupachatelům.

Kontinentální právní úprava takového vyjednávání neumožňuje, neboť pouze soud může rozhodnout o vině obviněného. Ale i v některých zemích Evropy však je možné zohlednění spolupráce obviněného s objasňováním trestné činnosti a umožnit mu snížení trestu, nebo i výjimečně upustit od trestu. To by byla jistě cesta jak efektivněji v České republice řešit závažné trestné

činy. V současné době, v kontextu s mírnými trestními sazbami, bez trestu smrti a s vysokou mírou úniku informací, je nabídka výhod pro svědka málo přitažlivá.

Podle mého názoru jsou současná pravidla pro zajištění ochrany svědka, jeho práv a svobod dostatečná, ale je nutné pouze trpělivě a důsledně měnit v celé společnosti podmínky pro jejich správnou funkci.

LITERATURA A PRAMENY :

- 1) ČÍRTKOVÁ L : *Forezní psychologie*, nakladatelství A. Čeněk s. r.o., Plzeň 2004, ISBN 80-86473-86-4
- 2) JELÍNEK J. a kol. : *Trestní zákon a trestní řád*-, nakladatelství Linde a.s. Praha 2006, ISBN 80-7201-618-1
- 3) ŠÁMAL, KRÁL, BAXA, PÚRY : *Trestní řád - komentář I. díl*, , nakladatelství C.H. Beck, 4 vydání , Praha 2002 , ISBN 80-7179-634-4
- 4) ŠÁMAL, KRÁL, BAXA, PÚRY : *Trestní řád - komentář II. díl*, , nakladatelství C.H. Beck, 4 vydání Praha 2002, ISBN 80-7179-634-4
- 5) VŠEOBECNÁ ENCYKLOPEDIE, nakladatelství Euromedia group k.s., edice Universum, Praha 2003, ISBN 80-242-1069-X

- 6) ZÁKON č. 137/2001 Sb. Parlamentu České republiky o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením ze dne 29. března 2001
- 7) ZÁKON č. 283/ 1991 Sb. o Policii České Republiky, ve znění pozdějších předpisů
- 8) *Důvodová zpráva k návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením*
- 9) *Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni, sp.zn. 1 KZv 20/99*
- 10) *Rozhodnutí ÚS, sp.zn.Pl. ÚS 4/94, vyhlášeném pod č. 214/94 Sb.*
- 11) *Sbírka nálezů Ústavního soudu, svazek 18, nález č. 87*
- 12) *Sbírka nálezů Ústavního soudu, svazek 13, nález č.33*
- 13) *Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 499/04*
- 14) *Sbírka nálezů Ústavního soudu, sp. Zn. III. ÚS 291/03*
- 15) <http://podnikání./dnes.cz/lobing>
- 16) [hn./hned.cz/-korunní svědek](http://hn./hned.cz/-korunní%20svědek)
- 17) [http://www.jujitsu.cz/-mezinárodní společenství](http://www.jujitsu.cz/-mezinárodní%20společenství)

PŘÍLOHA Č. 1-4

PŘÍLOHA č. 1

Fotografie pořízené ze speciálně upravené místnosti určené pro výslech svědka v utajení, která se nachází v budově Krajského soudu v Českých Budějovicích.

Foto č. 1 pohled do výslechové místnosti pro utajeného svědka od vchodových dveří do této místnosti

Foto č. 2 pohled z opačné strany výslechové místnosti

Foto č. 3 detailní pohled na stůl v místnosti pro utajeného svědka s vybavením pro elektronickou modulaci hlasu, mikrofonom a dvěma monitory, umožňující soudci kontakt se svědkem

Foto č. 4 kamera, která je umístěná ve výslechové místnosti pro utajeného svědka a slouží soudci k identifikaci svědka

Foto č. 5 monitory, sloužící soudci k vizuálnímu kontaktu s utajeným svědkem

Foto č. 6 ovládací prvky pro ovládání monitorů, kamer a modulaci svědkova hlasu v soudní síni a malá černá krabička opatřená speciálním kódem slouží k identifikaci soudce

Foto č. 7 kamery umístěné v soudní síni, které slouží utajenému svědkovi pro přenos a případnou identifikaci obžalovaných

FOTO 1

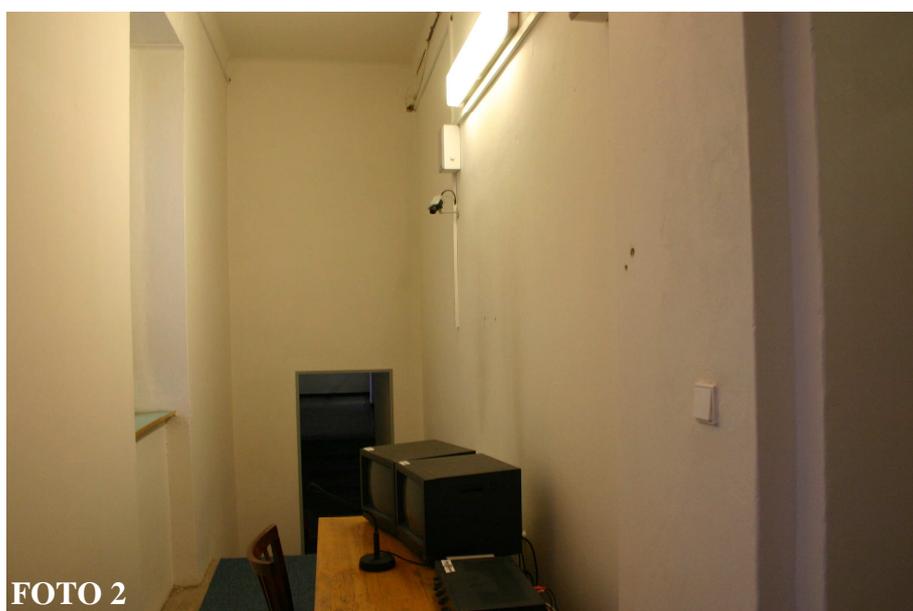

FOTO 2

FOTO 3

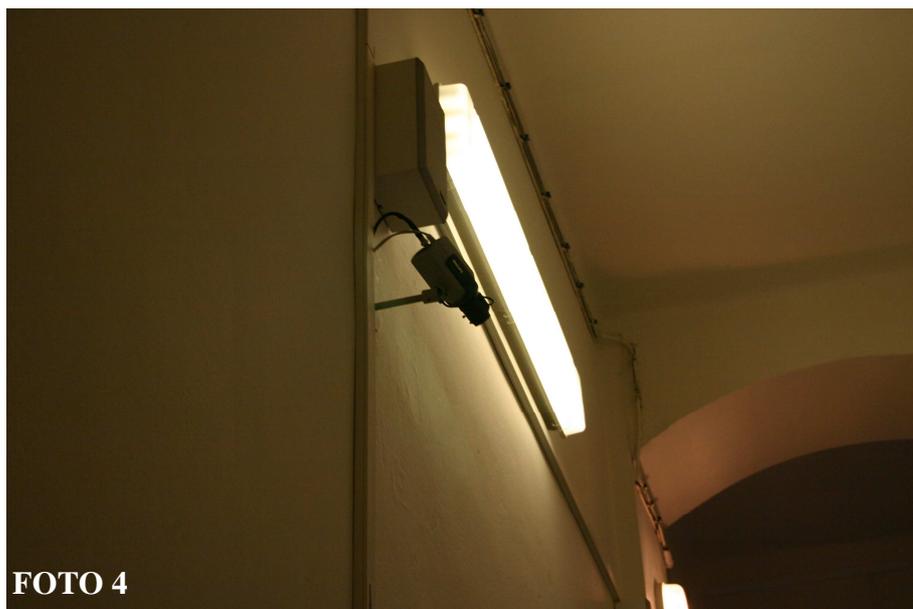

FOTO 7